

*кандидат філологічних наук, доцент
кафедри англійської мови та методики
її викладання Херсонського державного
університету*

ІМПЕРАТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ ЯК ОПЕРАТОРИ ТВОРЕННЯ СВІТУ АНГЛОМОВНИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Поняття світ має багато тлумачень у рамках сучасних досліджень у галузі філософії, психології, соціології та лінгвістики, і його не можна ототожнювати з "об'єктивною дійсністю", оскільки у кожної людини ця дійсність своя, особлива. Лінгвістичний підхід до розуміння світу ґрунтується на "гіпотезі лінгвістичної відносності", розробленої американськими ученими Е.Сепіром та Б.Уорфом. На їх думку, "світ постає перед нами як калейдоскопічний потік вражень, що повинен бути зорганізований нашою свідомістю, а це значить – в основному мовною системою, яка зберігається в нашій свідомості" [4, с.103].

Художній твір будь-якого жанру дозволяє акумулювати в собі декілька світів одночасно, оскільки до розуміння змісту такого твору залучається свідомість автора та читача. Світ поетичного тексту – це особлива модель дійсності, створена поетом за допомогою словесно-мовних засобів. Поетичний твір не є віддзеркаленим відображенням дійсності, він виступає авторською концепцією, моделлю світу, що формується в його свідомості в результаті сприйняття, осмислення та оцінки світу навколишнього, та з урахуванням певних авторських інтенцій [1, с. 6].

Оскільки імперативні конструкції у поетичному тексті виступають єдністю концептуального змісту та його вербального вираження, слід розглянути їх як оператори творення поетичного світу. *Метою* даної статті

є визначення ролі імперативних конструкцій у створенні реального нереального світів англomовних поетичних текстів.

Світ навколишньої дійсності і світ, що відображено в тексті, художній світ, існують окремо один від одного, хоча їх межі не є непроникними. Г. Павел запропонував термін *ontological fusion* (онтологічне злиття) для світу тексту, в якому зливаються дві онтологічні системи – одна, що відображає космологію навколишнього світу, та інша, що здійснює "онтологічну проекцію" (*ontological landscaping*), яка безпосередньо і забезпечує множинність світів [9, с. 251-252]. Світ художній створюється за аналогією зі світом реальним (далі актуальний за Е. Семіно – *actual world*) і "виступає засобом структурування певного матеріалу" [7, с. 19].

Можливий світ, навіть актуальний можливий світ, не є тотожним до буденного світу, який існує навколо нас. Можливий світ – це філософське поняття, що складається з системи тверджень, які окреслюють стан справ, відображених у тексті. Це формальна логічна система, а не когнітивна сукупність знань, тобто теорія можливих світів із позиції логіки не допомагає осмислити художнє прочитання тексту.

Б. МакХейл вважає, що теорія можливих світів ускладнює розуміння внутрішньої онтологічної структури художнього твору та послаблює зовнішні кордони між вигадкою та реальністю [8, с. 77]. М.-Л. Рьян також займалася проблемою співвіднесення вигаданого світу зі світом актуальним та в рамках теорії можливих світів розглядає вигаданий світ як один із можливих світів, і реальність, що може також виступати одним із можливих світів у всьому всесвіті можливих світів [10, с. 79].

М.-Л. Рьян вводить поняття *рецентрації* (*recentering*), де можливий світ тимчасово стає актуальним світом, тобто відбувається тимчасове перенесення параметрів актуального світу в альтернативно можливий.

Теорія текстового світу є інноваційною, оскільки вона забезпечує інструкцію для вживання контекстуальних знань, установлює нероздільний

характер відношень між текстом і контекстом як частин когнітивного процесу, базується не на аналізі окремих речень, а цілих текстів і світів, які вони створюють в уявленні читача [11, с.137].

Текстовий світ – деякий семіотичний простір, що визначається дейктиками, які є його конструктивними елементами – світотвірними операторами (*world-building elements*) і пропозиціями, що забезпечують функціональний розвиток, функціональними маркерами (*function-advancing proposition*) [11, с. 137]. Світотвірні елементи створюють підґрунтя для висунення подій тексту. Вони включають орієнтацію в часі та просторі і створюють персонажі й інші об'єкти, що роблять текстовий світ доступним для сприйняття. Функціональні маркери висувують на перший план дії, стани, події та процеси, твердження та судження, зроблені щодо об'єктів і персонажів текстового світу.

З позиції такого розгляду текстових світів імперативні конструкції є функціональними маркерами текстового світу, що вказують на інструктивний/ повчальний тип тексту, підґрунтям якого є мета й інтенція автора [11, с.137].

Текстовий світ, слідом за П. Вертом, розглядається як дейктичний простір, виражений дейктичними та референційними елементами, які в системі текстового світу складають суму світотвірних компонентів [12, с.180].

Співвіднесеність актуального та художнього світу, зокрема, поетичного, підпорядковується за "принципом мінімальної віддаленості" (*a principle of minimal departure*), за термінологією М.-Л. Рьян, тобто світ поетичний може збігатися з актуальним, наближатися до нього або повністю протиставлятися йому. У концепції вченої типи відношень двох світів базуються на принципах тотожності, часткового збігу та протиставлення [10, с. 85]. Це дає підстави класифікувати текстові світи, що вербалізуються імперативними конструкціями, на подібні до

актуального та неподібні до актуального світу, тобто типи відношень двох світів базуються на принципах тотожності та розбіжності.

Так, осмислення й відображення навколишньої дійсності будується на протиставленні мімезису та дієгезису. Міметичне зображення спрямоване на копіювання реального світу, створення можливого світу, що характеризується правдоподібністю та імітацією життя. Натомість, дієгетичне зображення реальності характеризується поєднанням правди і вигадки, фізичного, реального й логічно можливого світів [6, с. 19].

Семантика імперативних конструкцій та їхнє синтаксико-стилістичне оформлення впливають на творення типів світів, подібних до реальних, чи уявних, фантастичних та змішаних. Імперативні конструкції з дієсловами фізичної дії (*do, make, open, bring, move, keep, lift, come, go, turn, send*), ментальної і мовленнєвої діяльності (*think, remember, forget, believe, dream, forgive, tell, speak, say, ask*), виражені словосполученнями, створюють, як правило, світ здійснених мрій і бажань, натомість операторами уявного, фантастичного світів, або світів тривоги, переживань виступають образні імперативні конструкції у формі простого або складного речень [3, с.].

У даній статті функціонування імперативних конструкцій як світотвірних операторів розглядається в ракурсі відтворення ними художніх способів зображення дійсності. Розглянемо вірш Ч. Буковськи "*finished?*" ("*I vse?*"):

*the critics now have me
drinking champagne and
driving a BMW
and also married to a
socialite from
Philadelphia's Main Line
which of course is going to prevent me
from writing my earthy
and grubby stuff.
and they might be
right,
I could be getting to be
more like them,*

*and that's as close to
death as you can
get.*

*we'll see.
but don't bury me yet.
don't worry if I drink with
Sean Penn.
just measure the poems
as they come off the
keyboard.
listen only to them.
after this long fight
I have no intention of
quitting short.
or late.
or satisfied [13].*

Віршований текст має дві композиційно-сміслові частини. У першій частині автор окреслює вплив соціальних умов життя на сприйняття людини та її ідентифікацію у соціумі. Друга строфа є своєрідним запереченням і закликом до сприйняття творчості, що не враховує матеріально-статусні чинники. Усе інше знаходиться поза мистецтвом і дуже важливо вміти виокремити сутність душевної організації, абстрагуючись від нав'язливих чинників і стійких соціальних стереотипів. Таким чином, автор відтворює реальну картину життя, де людину цінують за її матеріальним становищем, а не здобутками. Відчуття реальності створеного автором світу додає використання топоніму *Philadelphia's Main Line*, що позначає аристократичний фешенебельний район у передмісті Філадельфії та антропонімів *BMW* – відома німецька марка автомобілів та *Sean Penn* – американський актор та кінорежисер, який у 1987 році брав інтерв'ю у Ч.Буковски для журналу "Interview".

Номінативні одиниці *critics* "критики", *writing* "написання", *poems* "вірші", *keyboard* "клавіатура" уточнюють вид діяльності, яким займається ліричний герой і вербалізують креативно-діяльнісний концепт МИСТЕЦТВО. Письменництво наближає образ ліричного героя до образу

автора і світу, ним створеного. Тобто відтворений у поетичному тексті плин життя, де ліричний герой п'є шампанське, їздить на гарній машині та має за дружину жінку з вищого світу, наближений до актуального світу. У такий спосіб у рядку "*which of course is going to prevent me/from writing my earthy/and grubby stuff*", автор сам виступає критиком, що вважає сучасну поезію фальшивою та дурисвітською. Звідси і народився його простуватий стиль, що отримав назву "брудний реалізм". Прикметники *earthy* "простацький, життєвий" і *grubby* "червивий, брудний" підібрані автором для наочної репрезентації свого світу. У цьому світі він звичайно може уподібнитися до свого оточення, але для письменника це більш нагадує смерть, ніж інший стиль життя.

Основна думка вірша виражена в другій строфі за допомогою імперативних конструкцій: "*but don't bury me yet / don't worry if I drink with Sean Penn / just measure the poems / as they come off the keyboard / listen only to them*" – Не ховайте мене ще / не хвилюйтеся, якщо я п'ю з Шоном Пенном / просто оцінюйте мої вірші, як тільки вони будуть надруковані / слухайте тільки їх. Імперативні конструкції не мають яскраво заперечувального характеру. Ліричний герой закликає не ховати його, оскільки він продовжує писати. Та навіщо втручатися в особистий простір, будуючи стіни пліток і зайвих балачок. А спілкування автора з відомим актором не позбавляє його статусу письменника і не надає його віршам пафосного звучання. Немає сенсу заглядати в душу через вікно жовтої преси, якщо перед читачем відкриті двері віршів. Аби зрозуміти сутність особистості автора слід зануритися в його твори, прислухатися до них.

Номінативні одиниця *measure* "міряти, оцінювати" уособлює матеріальний світ, де все вимірюється грошима. А поезія (*poems*) виступає умовним позначенням людської духовності. Лексема *fight* "боротьба" ототожнює сутність відносин між матеріальним і духовним, навколишнім світом і світом ліричного героя. Але він не збирається здаватися, ні рано, ні пізно, ні навіть коли буде задоволений.

Як казав сам Ч. Буковські: "Якщо я перестану писати, значить, я помер. Коли помру – тоді й зупинюся" [2]. Цим пояснюється назва поетичного твору з еліптичною формою запитання "*finished?*" замість "*Am I finished?*", відповідь на яке автор умістив в останніх рядках: "*I have no intention of /quitting short / or late / or satisfied*". Графічно виділена в окремий рядок за допомогою стилістичного прийому парцеляції, кожна лексична одиниця надає впевненості та твердості позиції ліричного героя. Він буде продовжувати писати, боротися, оскільки лише в такий спосіб він бачить своє життя і свій світ, який відтворюється за допомогою імперативних конструкцій.

Таким чином, у поетичному тексті формується альтернативна проєкція актуального світу, де ліричний герой живе у світі, що за всіма своїми ознаками є наближеним до реальності, та вірить у те, що його духовна складова затьмарить матеріальні потреби. Світ віршованого тексту постає як міметична розповідь (історія-істина) про суспільство та людей у ньому.

Дієгетичне зображення реальності передбачає індивідуальне творче осмислення дійсності і трактується як "історія-вигадка" [6, с. 20]. У випадках, коли імперативні конструкції створюють аналогії, незвичні для логіки актуального світу, слід говорити про інший тип відношень між актуальним і поетичними світами. Прикладом такого типу відношень виступає вірш "*A Birthday*" ("*День народження*") Х.Россетті, що створює ірреальний світ, де серце ототожнюється з птахом, що співає, яблуною, райдугою й іншими явищами природи. Паралельні конструкції "*my heart is like...*" акцентують увагу читача на основному героєві вірша – серці. Серце є частиною від цілого людини, що виражено стилістичним тропом синекдохою та уособлює духовну сутність людини, її душу.

*My heart is like a singing bird
Whose nest is in a water'd shoot;
My heart is like an apple-tree
Whose boughs are bent with thick-set fruit;*

*My heart is like a rainbow shell
That paddles in a halcyon sea;
My heart is gladder than all these,
Because my love is come to me.
Raise me a daïs of silk and down;
Hang it with vair and purple dyes;
Carve it in doves and pomegranates,
And peacocks with a hundred eyes;
Work it in gold and silver grapes,
In leaves and silver fleurs-de-lys;
Because the birthday of my life
Is come, my love is come to me [14].*

У вірші йдеться про народження почуттів, що й зумовлює порівняння серця з птахом. Птах є символом мрій, свободи душі, а птах, який співає, символізує щастя, тобто закохана людина, як птах, ширяє у небі [5, с. 293]. Крім того, пташка, що співає, повідомляє про відродження природи та початок нової пори року, наче нового етапу в житті. У такий спосіб у поетичному тексті імплікується емоційно-телеономний концепт КОХАННЯ.

Номінативні одиниці (*shoot* "паросток", *bough* "гілка") уможливають вилучення концептуальної метафори КОХАННЯ Є РОСЛИНА, і так само, як людина поливає паросток рослини, так і кохання потребує живлення та поновлення.

Словесно-поетичний образ *apple-tree* "яблуня" використано також у символічному значенні як початок кохання [5, с. 427]. До того ж яблуня є архетипним символом культурного архетипу СВІТОВЕ ДЕРЕВО з імплікатом духовні координати [1, с. 18].

Подальший лінгвокогнітивний аналіз дозволяє вилучити концептуальну метафору КОХАННЯ Є ПЛІД, що есплікується шляхом уживання номінативних одиниць *thicket fruit* "густо посаджені фрукти" та *nest* "гніздо". Кохання народжує в людині щось нове, воно саме є плід і може принести ще більше плодів.

Наступним є порівняння серця з райдужною оболонкою, що пливе у спокійному морі: "*My heart is like a rainbow shell / that paddles in a halcyon sea*". Номінативна одиниця *shell* має семантичне наповнення оболонка,

щит, шкарлупа, панцир, і разом із прикметником *halcyon* "спокійний" вербалізує концептуальну метафору КОХАННЯ Є ЗАХИСТ, оскільки воно береже людину від самотності та робить її сміливішою, захищеною, змушує почуватися у безпеці.

Райдуга є символом психологічного архетипу РЕГЕНЕРАЦІЯ, що позначає реінкарнацію, відродження [1, с. 17]. Уважається, що райдуга є межею між світами, а в міфології мостом між небом і землею [5, с. 301]. Імпліцитне значення архетипу РЕГЕНЕРАЦІЯ дозволяє виокремити концептуальну метафору КОХАННЯ Є ВІДРОДЖЕННЯ. Подальший аналіз тексту шляхом операції конкретизації дозволяє реконструювати метафору КОХАННЯ Є ПЕРЕВТІЛЕННЯ, тому що воно змінює людину на краще та відроджує її позитивні якості. Усе це робить людину щасливою, радісною та задоволеною: "*My heart is gladder than all these*".

У другій частині поетичного твору імперативні конструкції пов'язані з використанням кольорів веселки: *silk* метонімічно позначає небесну блакить і символізує блакитний колір, *vair* "хутро білки", що має помаранчовий колір, *purple* "фіолетовий", *pomegranate* "гранат" – асоціюється з червоним кольором, а *leaves* "листя" – із зеленим, *gold* "золото" – є відтінком жовтого, а *peacock* "павич" має п'ять яскравого синього кольору. Така насиченість кольорів свідчить про те, що кохання вносить у життя нові кольори та робить його барвистим. Саме кохання може піднести до небес і опустити вниз: "*Raise me a daïs of silk and down*". Лірична героїня пропонує розфарбувати все навколо помаранчевими і фіолетовими барвами: "*Hang it with vair and purple dyes*", вирізати з любов'ю голубів, гранат і павича "*Carve it in doves and pomegranates / And peacocks with a hundred eyes*". Імперативні конструкції виступають операторами творення світу, що не збігається з актуальним.

Словесно-поетичні образи голуба, граната та павича використані не випадково та набувають у тексті символічного значення. Так, голуб – птах богині кохання Афродити – є символом кохання, ніжності, шлюбу [5,

с. 60]; гранат уже за кольором асоціюється з коханням і символізує подружнє життя і процвітання [5, с. 63]; гордівливий павич є символом краси, гордості та безсмертя [5, с. 264]. Героїня хоче аби весь світ побачив її почуття та народження її нової закоханої особистості "*with a hundred eyes*".

Ще одна імперативна конструкція "*Work it in gold and silver grapes / In leaves and silver fleurs-de-lys*" уможлиблює актуалізацію символічних значень словесних образів: виноград – символ заможності [5, с. 42], золотий і срібний кольори також асоціюються з грішми та багатством, геральдична лілія була емблемою французьких королів і символізувала ця королівська квітка процвітання і владу. Символічна основа словесно-поетичних образів допомагає виокремити концептуальну метафору КОХАННЯ Є БАГАТСТВО, бо почуття збагачують людину зсередини.

Останні рядки підкреслюють те, що героїня святкує день народження кохання. Використання теперішнього часу *is come* замість *has come* позначає, що стан закоханості переповнює її серце саме зараз, і вона не хоче говорити про нього як про щось, що вже давно сталося. І якщо кохання є народженням життя, то воно і є саме життя. Узагальнений смисл тексту виявляється шляхом реконструкції концептуальної метафори ЖИТТЯ Є КОХАННЯ, що лежить в основі поетичного тексту.

Отже, згаданий тип відношень актуального і поетичного світів, що зумовлюється дієгетичним функціонуванням імперативних конструкцій у поетичному тексті, є типом відношень, коли світ поетичного твору протиставляється на підставі зіставлення несумісних понять. Художній світ виступає альтернативою актуального світу, де реалізуються бажання та мрії ліричної героїні. Тож імперативні конструкції виконують в аналізованому поетичному тексті світотвірну функцію і формують світ фантазій (*fantasy subworld* за М.-Л. Рьян) [10].

Отже, аналіз поетичних текстів дає підстави говорити про існування світу актуального та світу альтернативного, вигаданого автором у

віршованому тексті. Імперативні конструкції виступають операторами творення цих світів і допомагають установити спосіб зображення актуального світу: міметичний, заснований на ідентичності актуального та поетичного світу, або дієгетичний, в основі якого лежить принцип нетотожності двох світів.

Література:

1. Белехова Л.І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії): [моногр.] / Л.І. Белехова. – Херсон: Айлант, 2002. – 368 с.
2. Буковські Ч. Интервью: Солнце, вот он я = Sunlight, here I am / под ред. Д. С. Калонна, пер. с англ. М. Немцова. – СПб: Азбука – Классика, 2010. – С. 326 – 333.
3. Заболотська О.В. Імперативні синтаксичні конструкції в англійському поетичному дискурсі: когнітивно-прагматичний аспект: дис. ... канд. філ. наук: 10.02.04 / Олександра Володимирівна Заболотська. – Херсон, 2012. – 241 с.
4. Реан А.А. Гипотеза лингвистической относительности / А.А. Бордовская, Н.В. Бордовская, С.И. Розум // Психология и педагогика . – СПб. : Питер. – 2003. – С. 102 – 104.
5. Трессидер Дж. Словарь символов / Дж. Трессидер // пер. с англ. С. Палько. – М.: Фаир – Пресс, 1999. – 448 с.
6. Тураева З.Я. Лингвистика текста / Тураева З.Я. – М. : Просвещение, 1986. – 127 с.
7. Eco U. Semiotics and the Philosophy of Language /Umberto Eco. – Bloomington: Indiana Univ. Press, 1985. – 242 p.
8. McHale B. Postmodernist fiction / B. McHale. – New York Methuen. – 1987. – 259 p.
9. Pavel T.G. Fictional Worlds / Pavel T.G. – Cambridge : Harvard University Press, 1986. – 169 p.

10. Ryan M.-L. Possible Worlds. Artificial Intelligence and Narrative Theory / Ryan M.-L. – Bloomington and Indianapolis : Indiana University Press, 1991. – 291 p.
11. Stockwell P. Cognitive Poetics. An introduction / P. Stockwell. – London and New York. – 2002. – 208 p.
12. Werth P. Text Worlds : Representing Conceptual Space in Discourse / Werth P. – Harlow : Longman, 1999. – 363 p.
13. Bukowski Ch. finished? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.poemhunter.com/poem/finished/>
14. Rossetti Ch. A Birthday [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.factmonster.com/t/poetry/rossetti/a-birthday.html>

О. Заболотська. Імперативні конструкції як оператори творення світу англомовних поетичних текстів.

У статті розглядаються функції імперативних конструкцій як операторів творення реальних та нереальних світів англомовних поетичних текстів. Схарактеризовано поняття «світ», «можливий світ», «текстовий світ» у руслі когнітивної парадигми (М.-Л.Рьян, П.Стоквел, П. Верт, Е. Семино). Функціонування імперативних конструкцій як світотвірних маркерів висвітлюється в ракурсі відтворення ними мім етичного або дієгетичного способу зображення дійсності. Світ поетичних текстів як особлива модель дійсності формується імперативними конструкціями, які наближають його до актуальної дійсності або створюють світ фантазій ліричного героя.

Ключові слова: імперативні конструкції, текстовий світ, мімезис, дієгезис, світотвірні оператори.

Аннотация

А. Заболотская. Императивные конструкции как операторы создания мира англоязычных поэтических текстов.

В статье рассматриваются функции императивных конструкций как операторов создания реальных и нереальных миров англоязычных поэтических текстов. Охарактеризовано понятия «мир», «возможный мир», «текстовый мир» в русле когнитивной парадигмы (М.-Л. Рьян, П. Стоквел, П. Верт, Е. Семино). Функционирование императивных конструкций как миропорождающих элементов отражается в воспроизведении ими миметического или диегетического способа изображения действительности. Мир поэтических текстов как особая модель действительности создаётся императивными конструкциями, которые сближают его с актуальной действительностью либо конструируют мир фантазий лирического героя.

Ключевые слова: императивные конструкции, текстовый мир, мимезис, диегезис, миропорождающие элементы.

Summary

A. Zabolotskaya. Imperative constructions as world-building elements of English poetic text world.

The article focuses on the functions of imperative constructions as building elements of real and unreal world creation in English poetic texts. There are defined such notions as “world”, “possible world”, “text world” in the context of cognitive paradigm (M.-L. Ryan, P. Stockwell, P. Werth, E. Semino). Functioning of imperative constructions as world-building elements is reflected in their realization of reality depiction – mimetic or diegetic. The world of poetic texts as a special reality model is formed by imperative constructions that assimilate it to an actual reality or create a fantasy world of a poetic character.

Key words: imperative constructions, text world, mimesis, diegesis, world-building elements.